

SESOTHO PUO YA LAPENG: PAMPIRI YA I
SESOTHO HOME LANGUAGE: PAPER I

Nako: Dihora tse 3

Matshwao: 100

DITAELO HO MOHLAHLOBUWA

1. Pampiri ena e na le maqephe a 12. Etsa bonnete ba hore a felletse pampiring ya hao.
 2. Pampiri ena e arotswe ka dikarolo tse **NNE**, e leng:

KAROLO YA A: TEKOKUTLWISISO	MATSHWAO: 25
KAROLO YA B: KAKARETSO/KGUTSUFATSO	MATSHWAO: 10
KAROLO YA C: DITHOTHOKISO	MATSHWAO: 30
KAROLO YA D: THUTAPUO LE TSHEBEDISO YA PUO	MATSHWAO: 35
 3. Araba dipotso tsohle.
 4. Nomora dikarabo tsa hao jwaloka ha dipotso di nomorilwe pampiring ya dipotso.
 5. Qala karolo e **NNGWE** le e **NNGWE** leqepheng le **LETJHA**.
 6. Ngola ka mongolo o makgethe o balehang.
 7. Tsepamisa maikutlo haholo popong ya dipolelo tse nepahetseng.
-

KAROLO YA A TEKOKUTLWISISO**TEMA YA A****POTSO YA 1**

Bala ditaba tsena o nto araba dipotso tse latelang.

Kgeleke ya mmينو

Mokaubere wa mmينو, mohlophisi le mongodi wa dipina Caiphus Katse Semenya o qoqa ka tsa bongwaneng ba hae, ho dula mose le ho tataisa dibini tse qalang ho bina. 'Ho na le dintho tse monate tse neng di etsahala mantsiboya ha e le hlabula, ha ke sa le ngwana, Alexandra. Ke ne ke mamela ditshomo tse tletseng mmينو le metjeko, tse neng di phetwa ke baholo ba motseng. Dipapadi tseo ke neng ke di bapala le tsona di ne di na le mmينو ka hare. Ke moo lerato la ka la mmينو le qadileng teng. Ha ke le dilemo di 15, dintwa le merusu ya dipolotiki di ile tsa qala Alexandra, yaba re fallela Benoni.

Ke qadile mosebetsi wa ka ke sa le motjha. Ka mora ho kopana le bomphato ba ka, re ile ra theha bente ya *Ktzenjammer Kids*. Ha dikolo di kwetswe re ne re bina ka diletsa tseo re iketseditseng tsona. Barati ba mmينو ba motseng wa heso ba re tataisa, yaba re qala ho bina dikonsareteng. Ke dula ke leboha batho ba kentseng letsoho popong ya talente ya ka. Ntle le bona, nka be ke sa fumana karolo ya ka ya pele, paleng ya mmينو ya King Kong, e butsweng ka 1959, mme ya fetola bophelo ba ka.

Ke ile ka ba sebini sa profeshenale, mme ka qala ho bina ho potoloha naha ebile ke fumana moputso. Ho sebetsa ho *King Kong* ho butse mamati a mangata a bonono ba kalaneng. Ka 1964, ka fumana monyetla wa ho bapala paleng e nngwe ya mmينو e bitswang *Sponono*, New York. Ke nkile monyetla nakong eo mmuso wa kgethollo o neng o thatafatsa mosebetsi wa ka. Ha ke hetla morao, ka lemoha hore ho tseba moo ke tswang le ho ba le sebete sa ho qala bophelo bo botjha naheng e nngwe ho ntumelletse ho hola le ho atleha.

Hugh Masekela, Gibson Kente le Miriam Makeba, e ne e se e le dibini tse atlehileng, tse dulang New York. Ba ile ba nkamohela ka matsoho a mofuthu mme ba nthusa hore ke iphumane. Le ha ho le jwalo ke ne ke sa dudiseha hobane ke ne ke se ke kopile Letta Mbulu lenyalo, yena o ne a setse Afrika Borwa. Miriam o ile a nkadima tjhelete ya tekete ya sefofane ya leeto le le leng hore ke late Letta Mbulu. Re iketseditse bophelo ka katleho ya mosebetsi wa rona, le ha re ne re hopola hae. Ka 1991 ra kgutlela Afrika Borwa ka mora ho kgaotsa ha ntwana ya dipolotiki. Ke ile ka ithuta ho ananela moo ke tswalwang le mmينو wa SeAfrika o ikgethileng, haholo ka mora ho kgutlela hae.

Ke rata ho thusa dibini tse qalang haholo, re na le tsebo e batsi eo batjha ba sa e ananeleng. Ke a ba kgothatsa ebile ke nna mothehi wa *National Academy of Africa's Performing Arts*, e ntseng e ahwa sedikadikweng se le seng le Soweto Theatre. E tla ba setsi sa bonono se rutang batho ka kalana ya Afrika, mmينو, difilimi le ho pheta dipale. Porojeke ena e bohlokwa hobane ke batla ho tswela pele ho fana ka tsebo ho batjha. Ho nkutlwa bohloko hore ba bapala mmينو ka khomphuta; ha ba tsebe ho bapala diletsa le ho etsa metswako ya modumo ka diletsa, empa ba batla ho fetola seo. Ho bohlokwa ho thusa batho, hobane hoja e se ka batho ba kileng ba nthusa nka be ke se mona moo ke leng teng kajeno. Le ha ho le jwalo mmetla kgola o e lebisa ho wa habo, ke sona seo ke se labalabelang. Ho bona matshweletshwele a bapala le ho bina mmينو wa ka ho ntshusumetsa ho ya pele ka talenta ena. Ruri ke nnete hore thebe e sehelwa hodima e nngwe.'

[E qotsitswe le ho lokiswa botjha ho tswa ho *BONA*, Mphalane 2017]

- 1.1 Bolela hore Projeke e theuweng ke Caiphus Semenya e tla thusa setjhaba jwang. (2)
- 1.2 Bolela dibini tse 2 tseo Caiphus a di fumaneng New York. (2)
- 1.3 Kgetho ya metswalle e ka ba le tshwaetso bokamosong ba motho, hlakisa ntlha ena o itshetlehile ditabeng tsa tema e ka hodimo. (2)
- 1.4 Polelo e reng 'motho ke motho ka batho ba bang' e amana jwang le ditaba tsa tema ee? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 1.5 O bona e le mohopolo o motle wa ho thusa batjha ho ntshetsa talente tsa bona pele? (2)
- 1.6 Ho hloka botsitso ha Caiphus ha a se a le New York, ho re hlahisetsa semelo se jwang sa hae? (2)
- 1.7 Bolela phapano ya mmينو o bapalwang ka khomphuta le o bapalwang ka diletsa. (2)
- 1.8 Na ha o ne o le New York o ne o ka kgutlela Afrika Borwa? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 1.9 Caiphus o bolela eng ha a re o ile a hetla morao? (2)
- 1.10 Mmino o ratwa ke batho ba bangata, fana ka bopaki ba polelo ena ho tswa ditabeng tsa tema ena. (1)

TEMA YA B

Bala ditaba tsena ebe o araba dipotso tse latelang.

DJ Philani Benson o ribolla talenta

Ka selemo sa 2017 ka mora ho qeta materike Philani o ile a ya Leeds, England, ho ya ithutela ho ba DJ e bapalang ka di-*vinyl*. Selemong se hlahlamang o ile a ingodisa *Soul Candi Institute of Music* e Johannesburg, teng a ithutela dithuto tsa *production* dilemo tse pedi, o ile a ba DJ ya lenaneo la thelevishene le tummeng le bitswang *YoTV Ziyakhipha*. Ho ba DJ ho ile ha etsa hore a elellwe hore toropo ya Thekong e ne e hloka dikopano tsa batjha.



[E qotsitswe le ho lokiswa botjha ho tswa ho *BONA*, Mphalane 2017]

- 1.11 Re bona jwang hore Philane o na le thahasello mosebetsing wa hae? (2)
- 1.12 Na ditaba tsa tema ya B di dumellana le tsa tema ya A? Hlalosa. (2)
- 1.13 Ke maikutlo a jwang ao mmadi a bang le ona ha a bala ditaba tsa motjha eo? (2)

[25]

25 matshwao

KAROLO YA B KGUTSUFATSO/KAKARETSO**POTSO YA 2**

Bala ditaba tsa tema e latelang ebe o di akaretsa/kgutsufatsa ka seratswana se momahaneng, se bontshang dintlha tse **SUPILENG** tsa sehlooho, tse buang ka mohlophisi ya hlwahlwa.

ELA HLOKO

O lebelletswe ho etsa tse latelang:

1. Kakaretso ya ditaba tsa tema ena ke mantswe a 80–90.
2. Ngola ka seratswana se momahaneng, se totobatsang dintlha tse supileng tse jereng mohopolo wa sehlooho.
3. Bontsha palo ya mantswe ao o a sebedisitseng qetellong ya kgutsufatso ya hao.

TEMA YA C**Mohlophisi ya hlwahlwa**

Ka nako tse ding o kopana le batho ba tla o fetola le ho bapala karolo e kgolo bophelong ba hao, le ha e ka ba ha nakwana feela. E se e le selemo jwale ke bile karolo ya moifo wa bohlophisi wa *BONA* o nang le batho ba nang le ditso, puo le ditalente tse fapaneng, ba tshehetsang kgolo ya makasine ona. Ke hopola ka moo ke neng ke tshositswe ke qalo e ntjha le diphephetso tsa ho ba molaodi wa moifo o moholo hakaalo. Tse ding tsa diphephetso di kenyeleditse dipuo tsa rona tse fapaneng, le ho ipha nako ya ho tseba setho ka seng. Karolong ya ka e ntjha, ke ile ka ba le monyetla wa ho ba motsamaisi wa mosebetsi meketeng e fapaneng ya *Garnier Women Helping Women*, kgwedding ya pele. Pele ho ne ho le boima ho bua le matshwele, empa e itse ha letswalo le fela, ke ile ka natefelwa ke mekete eo, ka mona ke ntse ke kopana le babadi ba rona ho phatlalla le naha, ebile ke iphumanetse tsebo e ngata. Hona ke bopaki ba hore o ka etsa eng kapa eng ha o beha monahano wa hao ho yona.

Ha o ntse o phela, o kopana le diphephetso, mme takatso ya ka ke hore o di hlole o be o atlehe. Ke lakatsa le hore Modimo o le hauhele hore le kgone ho etsa dintho tseo le di tletseng lefatsheng ka tataiso ya sengolwa sena sa *BONA*.

Jwalo ka ha ke kwala kgaolo ya ka le *BONA*, ho ya ntshetsa dithuto tsa ka pele Paris le Fora, ke ile ka fihlelwa ke letswalo, mme la mphihlela selemo se fetileng. Ha ke ne ke na le diqeaqeo ebile ke hlomohile jwalo ka ha ke siya morao dintho le batho bao ke ba tlwaetseng. Se natefetseng haholo ke bokgoni ba ka ba ho etsa hore batho ba bang ba lemohe matla a bona. Ho tloha ho kgetheng dikahare tse susumetsang le tse o kgothaletsang ho nka bohato hore o fihlele toro ya hao, ho ya ho akanyeng maqephe a kantle a bohehang, e bile leeto le monate ka nnete.

[E qotsitswe le ho hlophiswa botjha ho tswa ho *BONA*, Mphalane 2017]

10 matshwao

KAROLO YA C DITHOTHOKISO

Karolong ena o fuwe dithothokiso tse 3, tse 2 tsa tsona ke tseo o ithutileng tsona ha e nngwe ya tsona e le e so bonwe, di arabe kaofela.

POTSO YA 3

Potsong ena o fuwe dithothokiso tse 2 tseo o ithutileng tsona.

TEMA YA D

3.1 Bala qotso ena e latelang o nto araba dipotso tse latelang.

O LLELANG – T. Leballo

- 1 O llang athe o moiketsi?
- 2 O hane sekolo wa rata tjhelete
- 3 Wa re kolo ke sa dimpara, ditjhotjha,
- 4 Kajeno phelo bo boima, bo thata,
- 5 O lla ka ntshi mookgo o sa tswa,
- 6 O llang?

- 7 O llang athe o ikentse?
- 8 Wa fata monate ho feta tayo,
- 9 Wa re mmao le ntatao ba o lese,
- 10 Ha o hloke kgalemo le yona keletso,
- 11 Kajeno o kgohlwana di tshela letsoho,
- 12 O setse mahlomoleng, ditsietsing.
- 13 O llang?

- 14 O llang athe o tsebile?
- 15 Hore moputso wa sebe ke lefu?
- 16 Wa kgahlwa ke tholwana boreledi,
- 17 Wa kgahlwa ke none e feta e hlotsa,
- 18 Kajeno o qetwa ke lefu la mokakallane,
- 19 O qetwa ke nta tsa kobo ya hao, phamokate.
- 20 O llang?

- 21 O llang athe ha o a botsa?
- 22 Ha o a botsa ka bophelo le tsa bona,
- 23 Ha o a botsa ka lefatshe le tsa lona,
- 24 Ka menate le maima a lona,
- 25 Ka menate le mahlomola a lona,
- 26 Ka meepa le methinya ya lona,
- 27 O llang?

3.1.1 Ke bokgabo bofe ba bothothokisi bo sebedisitsweng molathothokisong wa 2? (1)

3.1.2 Ke bonono bofe ba bothothokisi bo sebedisitsweng qalong le qetellong ya ditemanathothokiso? (1)

- 3.1.3 Sejura e molathothokisong wa 12 e sebedisitswe ka sepheo sefe? (2)
- 3.1.4 Phetapheto e sebedisitsweng meleng ya 24–26 ke ya mofuta ofe? (1)
- 3.1.5 Akaretsa thothokiso ena ka ntlha e le nngwe e fupereng mohopolo wa sehlooho. (2)
- 3.1.6 Hobaneng ha sethothokisi se tshwantsha nta tsa kobo ya molli le phamokate? (2)

TEMA YA E

- 3.2 Bala qotso ena ka hloko e be o araba dipotso tse latelang.

MAHLOMOLA A AFRIKA – T. Leballo

- 1 Utlwang Afrika seboko ho hlomola,
- 2 Utlwang sello Afrika ho haula,
- 3 Seboko ke sa masea nthwana tsa batho,
- 4 Sello ke sa basadi bathwana ba batho,
- 5 Masea a lla sa mmokotsane sello,
- 6 Basadi ba lla tsa mapalesapelo dillo.
- 7 Mmaditlhofa ya tswele le moleketla,
- 8 Mmantsilontsilo ya mokokotlo o sephara,
- 9 O tswetse poho tse melala e thata,
- 10 O tswetse marole a masapo a thata,
- 11 Tsweleng la hao ba antse thuto,
- 12 Fubeng sa hao ba antse botho.
- 13 Le hoja o le motle o kgahleha,
- 14 O kgabile ka dithaba o boheha,
- 15 Mariha o apara bosweu o tsoteha,
- 16 Hlabula o apara botala o rateha,
- 17 Ba hao bomadimabe ke ba eng?
- 18 Wa hao molato ke wa eng?

- 3.2.1 Mokgabisopuo o sebedisitsweng molathothokisong wa 5 o sebedisitswe ka sepheo sefe? (2)
- 3.2.2 Mmadi o ba le maikutlo a jwang ha a bala molathothokiso wa 3 le wa 4? (2)
- 3.2.3 O nahana hore sethothokisi se sebedisitse karaburetso ya kutlo ka nepo temanathothokisong ya 1? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

[15]

POTSO YA 4

Thothokiso e so bonwe. Moithuti o tlameha ho araba potso ena.

Bala qotso ena ka hloko e be o araba dipotso tse latelang.

TEMA YA F**O EMETSENG – T. J. Mahapa**

1 Tjhaba ke sela se a itseka,
 2 Ntwa se e lata letailane,
 3 Se re: 'Ha e boye Afrika, ha e boye',
 4 Wena o ahlame tlong phauphau towe.

5 O emetseng semaumau towe?
 6 Ha basadi ba tswile ba lwana,
 7 Wena o ahlame tlong o a phoqosela,
 8 Hantlentle molato keng ntjamme?

9 Hela, nkahlama phaphama.
 10 Tadima ba masea bana ke bane,
 11 Ba a lwana ba a itseka,
 12 Wena o emetseng?

- 4.1 Bolela o be o hlalose mofuta ona wa thothokiso. (2)
- 4.2 Thothokiso ee e qholotsa maikutlo a jwang ho mmadi? Hlalosa. (2)
- 4.3 Sejura/ kgefutsohare e molathothokisong wa 9 e sebedisitswe ka sepheo sefe moleng oo? (2)
- 4.4 Ke molathothokiso ofe o tiisang hore motho ya kgalemelwang ke ntate? (1)
- 4.5 Sethothokisi se totobatsa semelo se jwang sa motho eo ho buuwig le yena? (2)
- 4.6 Sebetsa se sebedisitsweng melathothokisong ya 10 le 11 se sebedisitswe ka sepheo sefe? (2)
- 4.7 Bohlokwa ba kgonyetso ke bofe molathothokisong wa 1? (2)
- 4.8 Molaetsa wa thothokiso ee ke ofe? (2)

[15]**30 matshwao**

KAROLO YA D THUTAPUO LE TSHEBEDISO YA PUO**POTSO YA 5 Tshekatsheko ya papatso****TEMA YA G**

Boha le ho bala papatso e latelang o nto araba dipotso.



Mariha a fihlile, mme seo se bolela hore o ngobofatse letlalo la hao. Ke lekile setlolo se setjha se bitswang, I Am Strong, se nang le menko ya ditholwana. Ke na le letlalo le omelletsenseng, empa ho sebedisa **I am Miracle Tissue Oil (R34.99)** le **I am Body Butter (R29.99)** ho siile letlalo la ka le le bonolo ebile le fepehile. Ditlolo tse pedi ka theko ena, tjhe ke lehlohonolo!

TSA Bottle

TSE KA TLASA R100

[E qotsitswe le ho hlophiswa botjha ho tswa ho BONA, Phupjane 2020]

- 5.1 Hlaloa leeme le bonahalang papatsong ena? (2)
- 5.2 Na mmapatsi wa sehlahiswa see a ka fumaneha habonolo haeba moreki a ka ba le dipotso? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 5.3 Sepheo sa mmapatsi ka tshebediso ya polelo ee 'TSE KA TLASA R100' ke sefe? (2)
- 5.4 Tshebediso ya lebitso lee, '*I Am Strong*' e tlisa maikutlo a jwang ho mmadi? (2)
- 5.5 Polelong e latelang lentswe lee 'ebile' le sebedisitswe ka sepheo sefe? (2)
- 'Ho siile letlalo la ka le le bonolo ebile le fepehile.'
- 5.6 Ho ya ka wena, mongolo o moholo le ditshwantsho tse mebala di sebedisitswe ka sepheo sefe papatsong ee? (2)

TEMA YA H

Boha le ho bala khathunu ena o nto araba dipotso.



[E qotsitswe le ho hlophiswa botjha ho tswa ho GOOGLE]

- 5.7 O nahana hore ke eng ha sebui A se sa amahanye ho utsuwa ha kheibole le seponesa? (2)
- 5.8 Ebe tshebediso ya lentswe lee, 'dikebekwa' e na le tshusumetso e jwang setjhabeng ka maponesa? (2)
- 5.9 Tshebediso ya lentswe 'hape' polelong e ka tlase e bolelang? (2)
- '5 km kheibole e utswitswe hape Soweto.'

Bala qotso ena o arabe dipotso tse latelang.

Seo o ka se etsang kamehla ha o ngola dihlahlobo

Itokisetse ho tseba dithuto tsa hao, mme o ele hloko hore o na le disebediswa pela hao, tseo o ke keng wa arohana le tsona nakong eo o balang. E ba le maikemisetso di sa tloha. Fumana dipampiri tsa dihlahlobo tse fetileng hore o tsebe tsela eo dipotso di botswang ka yona, ebe o itekola ho bona hore o ka kgona ho araba dipotso. Ho bohlokwa ho bala potso ka kutlwisiso le ho e manolla pele o e araba, o be o lekola karabo ya hao.

[E hlophisitswe ke mohlalobi]

- 5.10 Na bosiyo ba lehlalosi 'kamehla' bo ka ba le tshwaetso moelolong wa sehlooho sa tema ee? (2)
- 5.11 Hlalosa moelelo oo lentswe lena 'tsela' le sebedisitsweng ka wona moleng wa 3 qotsong e ka hodimo. (2)

Lekola bukatataiso ena e be o araba dipotso tse latelang.

Motsamaisi (mo-tsa-ma-isi)/ **English director, manager**/ Motho e moholo mokgatlong, mosebetsing, tshebeletsong ya tsamaiso e itseng. Motho eo e leng yena ya tshwereng mokobobo wa tsamaiso ya letsema kapa leano. Ramosebetsi eo e leng mookamedi./ **bon.** Batsamaisi/ (**bap.** Molaodi, molaodi-kakaretso, mookamedi). Motsamao (mo-tsa-mao)/ **English the walk, step**/ Tsela ya ho tsamaya e sa tshwaneng le e meng; mohato wa leoto./ **bon.** Metsamao.

- 5.12 Lentswe, motsamaisi le bopilwe ka karolo efe ya puo? Bopa polelo ka karolo eo ya puo ho etsa mohlala. (2)
- 5.13 Ngola lentswe lena le kgutsufaditsweng ka botlalo (**bon.**) (1)

[25]

POTSO YA 6

TEMA YA I

Bala qotso ena, o lokise diphoso tsa mongolo le mopeleto tse fumanwang ka hara yona.

Re tlilejwalo ra ba ra tla fihla mateanonga ditsela, moo Mosotho a qadileng ho teana le Lekgowa. Ha ba teana jwalo, ere kaha Mosotho o a kgahlwakgahla hle, esitana le hona hoba ngwana kgotso bo, ke ha rantsho a se a etsa mekotu yohle ho bontsha hore o ananetse ka botlalo tse fihlangle dinatla tse tharo tse tswang ho moshweshwe Thaba Busiu.

[E hlophisitswe ke mohlalobi]

[10]

35 matshwao

Matshwao ohle: 100